

BOZOR QULASHINING SABABLARI VA NAZARIY YONDASHUVLAR

Hasanova Bonu Furqatovna

Jahon Iqtisodiyoti va Diplomatiya universiteti

Xalqaro Iqtisodiyot va Menejment fakulteti

3-bosqich talabasi

E-mail: bonuhasanova8@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada bozor iqtisodiyotining muhim masalalaridan biri — bozor qulashining sabablari va iqtisodchilar tomonidan taklif etilgan nazariy yondashuvlar tahlil qilinadi. Adam Smitning “ko‘rinmas qo‘l” g‘oyasi, Artur Pigou tomonidan ilgari surilgan soliq orqali tartibga solish modeli va Ronald Coase ning kelishuv asosidagi yondashuvi solishtirilib, ularning kuchli va zaif tomonlari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, tashqi ta‘sir, jamoat tovarlari, axborot assimetriyasi va nomukammal raqobat kabi omillar orqali bozor muvaffaqiyatsizliklari misollar bilan tahlil qilinadi. Maqola bozor qulashiga qarshi davlat aralashuvi, xususiy sektor yechimlari va hamkorlik mexanizmlarini ham yoritib beradi.

Kirish so‘zlar: Bozor qulash, bozor muvaffaqiyatsizligi, tashqi ta‘sir, jamoat tovarlari, axborot assimetriyasi, Coase teoremasi, Pigou solig‘i, nomukammal raqobat, davlat aralashuvi, iqtisodiy samaradorlik.

Аннотация: В данной статье рассматриваются причины провалов рынка — одной из ключевых проблем рыночной экономики — и теоретические подходы экономистов к их анализу. Сравниваются идея «невидимой руки» Адама Смита, модель регулирования через налоги Артура Пигу и договорной подход Рональда Коуза, а также анализируются их сильные и слабые стороны. Кроме того, на примерах рассматриваются такие факторы рыночных неудач, как внешние эффекты, общественные блага, асимметрия информации и несовершенная

конкуренция. Также статья освещает вмешательство государства, решения частного сектора и механизмы сотрудничества в борьбе с рыночными провалами.

Ключевые слова: провалы рынка, рыночная неэффективность, внешние эффекты, общественные блага, информационная асимметрия, теорема Коуза, налог Пигу, несовершенная конкуренция, государственное вмешательство, экономическая эффективность.

Abstract: This article analyzes one of the key issues of market economies — the causes of market failure — and the theoretical approaches proposed by economists. It compares Adam Smith’s “invisible hand” concept, Arthur Pigou’s tax-based regulation model, and Ronald Coase’s bargaining-based approach, evaluating their strengths and weaknesses. The paper also examines examples of market failure caused by externalities, public goods, information asymmetry, and imperfect competition. In addition, it highlights government intervention, private sector solutions, and cooperation mechanisms to address market failures.

Key words: market failure, economic inefficiency, externalities, public goods, information asymmetry, Coase theorem, Pigouvian tax, imperfect competition, government intervention, economic efficiency.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida talab va taklif kuchlari orqali resurslar samarali taqsimlanishi kutiladi. Biroq amaliyotda ayrim hollarda bozor mexanizmlari ijtimoiy jihatdan maqbul natijalarga olib kelmaydi. Bu kabi holatlar iqtisodiy adabiyotda “bozor muvaffaqiyatsizligi” yoki “bozor qulash” atamalari bilan izohlanadi. Bozor muvaffaqiyatsizligining asosiy sabablari sifatida tashqi ta’sirlar, jamoat tovarlari, informatsiya assimetriyasi va nomukammal raqobat holatlari ko’rsatiladi. Aslida raqobatbardosh bozor Pareto optimal taqsimlanishi orqali muvozanatga erisha oladi. Bu qonuniyat esa quyidagicha ta’riflanadi:

- 1) Agar barcha bozor ishtirokchilari raqobatbardosh tarzda harakat qilsa;

2) Bozor haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lsa, bozor Pareto optimal taqsimlanishiga erishadi.

Agar quyidagi keltirilgan talablar bajarilmasa, ya'ni bozorda taqsimot to'g'ri amalga oshirilmasa, tabiiyki bozor ham muvaffaqiyatsizlikka uchraydi [\[1\]](#). Undan tashqari, Adam Smit, Pigu va Kouz nazariyalari bozor qulashining turli qirralarini ochib bergan bo'lsa-da, ulardan Kouz nazariyasi axborot asimmetriyasi va tranzaksiya xarajatlari mavjud bo'lgan zamonaviy raqamli bozorlar muammolarini tushuntirishda eng ma'qul yondashuv hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili.

I. Tushunchaning kirib kelishi. “Bozor muvaffaqiyatsizligi” atamasi ilk bor iqtisodchilar tomonidan 1958-yilda fanga kiritilgan. Lekin bu tushuncha Viktoriya davridagi faylasuf Genri Sidgvikka borib taqaladi [\[2\]](#). Bozor qulashiga asosan raqobatdosh bo'lmagan bozorlar mavjudligi, jamoat tovarlari, bozor haqidagi ma'lumotlarning tanqisligi va tashqi ta'sirlar sabab bo'ladi.

Odatda bozor muvaffaqiyatsizlikka uchragan holatlarda davlat aralashuvi zarur, ammo Adam Smitning “ko'rinmas qo'l” konsepsiyasiga ko'ra, bozor davlat aralashuvisiz o'zini o'zi tartibga sola oladi. Raqobatbardosh bozorda har bir ishtirokchi o'z manfaatlarini o'ylagan holda harakat qilishi va u harakati iqtisodiy tizim uchun ham foyda keltirishi Adam Smitning “ko'rinmas qo'l” nazariyasi hisoblanadi [\[3\]](#). Bu nazariyaga ko'ra, tadbirkor xuddi jamiyat farovonligi uchun harakat qilayotgandek tuyulsa-da, aslida uning asosiy maqsadi manfaat olish bo'ladi. Masalan, novvoy do'konga kelgan har bir mijozga iliq muomala bilan xizmat ko'rsatsa-da, bundan ko'zlangan asosiy narsa mahsulatlarni tezroq va qimmatroq sotish bo'ladi. Ammo bundan iste'molchi va tadbirkor ham birdek naf oladi.

Bozor qulashiga sabab bo'ladigan tashqi ta'sirlarning oldini olish uchun Adam Smithning “ko'rinmas qo'l” nazariyasi yetarli bo'lmaydi. Ingliz iqtisodchisi Artur Pigoning konsepsiyasi esa tashqi ta'sirlarni bartaraf qilish va bozorni muvozanatda

saqlab turishga sezilarli hissa qo'shgan. Bu nazariya "Pigo effekti" deb ham ataladi. Qachonki bozorda ishlab chiqaruvchilar barcha ishlab chiqarish xarajatlarini o'z zimmasiga olmasa, bu ham bozor muvozanatining buzilishiga sabab bo'ladi. Pigo nazariyasiga ko'ra bunday holatda tashqi ta'sir xarajatlari mahsulot yoki xizmatning ishlab chiqaruvchisi yoki xaridorlaridan soliq undirish yo'li bilan qoplanadi. Beixtiyor tashqi xarajatlarga teng soliq solish salbiy tashqi ta'sirlarni kamaytirishga yordam beradi ^[4]. Pigoning soliq turlariga kiruvchi karbon solig'i bunga hayotiy misol bo'la oladi. Bu soliq asosan jamiyatga, atrof-muhitga salbiy ta'sir ko'rsatadigan ishlab chiqaruvchilardan yoki jismoniy shaxslardan unidiriladi. Bu asosan benzin, neft, ko'mir, tabiiy gaz va shu kabi yoqilg'i yoqish natijasida karbonat angidrid chiqaradigan kompaniyalar uchun solinadi. Karbon solig'i esa kompaniyani kamroq yoqilg'i sarf qilishga va tejamkorlikka undaydi. Hozirda Finlandiya, Shvetsariya va Norvegiyada karbon solig'i mavjud ^[5]. Iqtisodchi Pigo Artur nazariyasiga binoan, qachonki bozor tashqi ta'sirlarlar orqali muvaffaqiyatsizlikka yuz tutsa, bu holatda davlat aralashishi zarurdir. Agar Pigo solig'i kerakli holatda to'g'ri qo'llanilsa, bu jamiyat farovonligini yaxshilaydi.

Pigo Arturning bu nazariyasi 40 yil davomida iqtisodiyotning asosiy konsepsiyasi bo'lib keldi. Ammo Nobel mukofoti sovrindori Ronald Kouz Pigo nazariyasining ancha sayoz ekanligini isbotladi. Hattoki iqtisodchi olim Lyudvig gon Mizes "Pigo teoreasi"ni hisoblashda juda ko'p muammolarga duch kelinishi va bu samarasiz natija berishini aytgan ^[6]. Aslida Pigo nazariyasiga ko'ra ishlab chiqaruvchi qancha tashqi xarajatni amalga oshirgan bo'lsa, shu miqdorda undan soliq undirilishi zarur edi. Lekin har doim ham salbiy tashqi xarajatlar miqdorini aniqlab bo'lmaydi. Undan tashqari noto'g'ri miqdorda soliq solinishi hukumat uchun ham ishlab chiqaruvchi va jamiyat uchun ham samarasiz bo'ladi. Kouz nazariyasiga ko'ra, salbiy tashqi ta'sir natijasida kelib chiqqan bozor muvaffaqiyatsizligiga davlat aralashuvisiz, ikki tomonning kelishuvi asosida ham samarali yechim topish mumkin. Kouz teoremasi shuni ta'kidlaydiki, agar muammo ikki tomonga ham birdek taaluqli bo'lsa va tranzaksiya xarajatlari ahamiyatsiz bo'lsa, har qanday mulk taqsimotidan qat'iy nazar bunda samarali natijaga ko'riladi. Kouz konsepsiyada ikkita asosiy tamoyil mavjud. Ular:

1) Agar dastlabki mulk huquqlari aniq belgilangan bo'lsa, ikki taraf o'rtasida amalga oshirilgan muzokara samarali bo'ladi va Pareto optimal natijaga erishishi mumkin.

2) Ammo bu mulk huquqini dastlab kim qo'lga kiritgani ahamiyatsiz. Kouz nazariyasidan ko'zlangan asosiy maqsad har ikkala tomon ham jiddiy yo'qotishning oldini olish uchun qilgan harakatlaridir [\[7\]](#).

Bunga hayotiy misollardan biri, aholi yashash punktiga yaqin joyda qurilgan korxona o'zidan kuchli shovqin chiqaruvchi shamol turbinalaridan foydalanishini keltirsak bo'ladi. Bunday holatda Kouz teoremasiga ko'ra, ishlab chiqaruvchi korxona va jamiyat o'rtasida davlat aralashuvisiz kelishuv amalga oshiriladi. Agar shamol turbinasini ishlatish qiymati, uning shovqinidan aziyat chekayotgan aholiga yetkazadigan shovqin xarajatidan katta bo'lsa, bunday holatda turbinani ishlatishga ruxsat berish samarali hisoblanadi. Aksincha, agar turbinani ishlatish qiymati odamlarga yetqazadigan zararidan kam bo'lsa, unda turbina ishlatilishini to'xtatish samaraliroq hisoblanadi. Bu nazariya odatda ikki tomon o'rtasida sodir bo'lgan muammolarni hal qilishda yaxshi natija ko'rsatadi. Ammo tomonlar soni oshadigan bo'lsa, tanzaksion xarajatlari ham oshib boradi va bu teorema ishlamaydi [\[8\]](#).

II. Bozor muvaffaqiyatsizligi sabablari. Bozor muvaffaqiyatsizligi erkin bozor tizimi resurslarni samarali taqsimlay olmaydigan va optimal natijalarni keltira olmaydigan vaziyatni anglatadi. Bozordagi muvaffaqiyatsizliklar bir qancha omillar natijasida yuzaga kelishi mumkin, jumladan, tashqi ta'sirlar, nomukammal raqobat, jamoat tovarlari va assimetrik ma'lumotlar.

Tashqi ta'sirlar. Tashqi ta'sirlar biror mahsulot yoki xizmatni iste'mol qilish yoki ishlab chiqarish jarayonida uchinchi tomonga foyda yoki zarar yetkazganda yuzaga keladi. Tashqi ta'sirlar ijobiy va salbiy bo'lishi mumkin. Odatda ijobiy tashqi ta'sirlar iqtisodiy tizimga foyda keltiradi, ammo salbiy tashqi ta'sirlar bozor qulashiga sabab bo'ladi. Bunday holatda mahsulot yoki xizmatning narx muvozanati unga ketgan xarajat va olingan foyda bilan mos kelmaydi, va optimal taqsimlanish darajasi buziladi. Salbiy

tashqi ta'sir uchinchi tomonning farovonligini pasaytiradi, ammo zarar yetkazgan tomon zarar ko'rgan tomonga kompensatsiya to'lamaydi.

Xususiyl marjinal xarajat (**PMC**): Qo'shimcha bir birlik mahsulot yoki xizmat ishlab chiqarish natijasida ishlab chiqaruvchilarning qiladigan to'g'ridan to'g'ri xarajati.

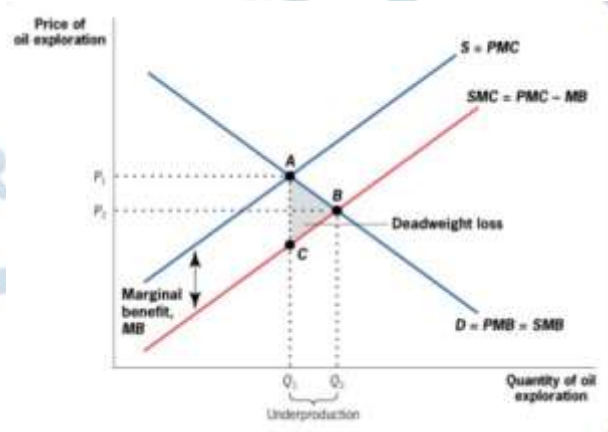
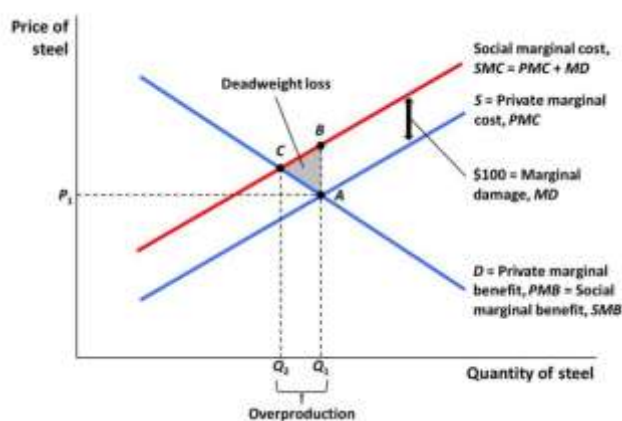
Marjinal zarar (**MD**) Mahsulot ishlab chiqarish natijasida paydo bo'lgan qo'shimcha xarajatlar ishlab chiqaruvchilar emas balki boshqa tomonga zimmasiga yuklatilishi.

Ijtimoiyl marjinal xarajat (**SMC=PMC+MD**) Ijtimoiyl marjinal xarajat xususiyl marjinal xarajat va marjinal zarar yig'indisiga teng.

Hayotiy misol: Po'lat ishlab chiqaruvchi korxona tabiatga zarar keltiradi, ya'ni daryoni ifloslantiradi. Ammo firma ishlab chiqarish xarajatlariga bu zararni qo'shmaydi, tabiatga yetkazilayotgan zararni inobatga olmaydi. Ammo buning natijasida butun jamiyat farvonligi buziladi.

Salbiyl tashqi ta'sir

Ijobiyl tashqi ta'sir

Ijobiy tashqi ta'sir bu ishlab chiqaruvchi boshqalarning farovonligini oshirishga hissa qo'shadi, ammo kompensatsiya undirmaydi.

Hayotiy misol: Asalari yetishtirishda arilar uyasidan chiqadigan chang qishloq xo'jaligi va hosilning mahsuldorligini oshiradi. Bunda asal yetishtiradigan korxona boshqalarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ammo buning evaziga kompensatsiya undirmaydi [\[9\]](#).

Piguning ta'kidlashicha, salbiy tashqi ta'sirlarni (masalan, zavod tutuni) soliqlar orqali ichkilashtirish mumkin. Biroq, bu yondashuv ijtimoiy tarmoqlar keltirib chiqaradigan **tarmoq tashqi ta'sirlari (network externalities)** yoki dezinformatsiyaning salbiy oqibatlari kabi murakkab, nomoddiy tashqi ta'sirlarni baholash va tartibga solishda o'jizlik qiladi. Zavod tutunini o'lchash oson, ammo bitta yolg'on xabarning jamiyatga yetkazgan zararining "ijtimoiy xarajatini" hisoblash deyarli imkonsiz.

Jamoat tovarlari. Jamoat tovarlari nazariyasini taklif qilgan birinchi iqtisodchi P. E. Samuelson hisoblanadi. U 1954-yilda davlat o'z fuqarolari uchun javobgar, shuning uchun ham u milliy ijtimoiy yaxshilikka erishish uchun fuqarolarning farovonligini ta'minlashi kerak, degan fikrni ilgari surgan [\[10\]](#). Xususiy sektor jamoat tovarlarini ishlab chiqara olmaydi, shuning uchun hukumat ularni ishlab chiqarishda rol o'ynashi zarurdir. Iqtisodchi jamoat tovarlarini ikki guruhga bo'lgan:

1) *Istisno qilinmaydigan.* Odamlarni mahsulot uchun pul to'lamagan taqdirda ham foydalanishdan chetlatish mumkin emas. Masalan, yangi jamoat parki ochilganidan so'ng, har kim undan foydalanishi mumkin.

2) *Raqobatsiz.* Bir kishining tovarni iste'mol qilishi ushbu tovarning boshqalar uchun mavjudligini kamaytirmaydi. Masalan, ko'cha chiroqlaridan hamma insonlar birdek hech qanday nafililikni kamaytirmasdan foydalanishligi mumkin.

Shuningdek, Samuelsonning ta'kidlashicha, odamlar tovar yoki xizmatdan foydalanganligi uchun haq to'lamasliklari "free-rider" muammosiga sabab bo'ladi [\[11\]](#). Bu tovar va xizmatning kam ta'minlanishiga olib kelib, bozor muvozanatini buzadi. Misol

qilib ko`cha chiroqlarini olaylik, kim to`lashidan qat'i nazar hududdagi barcha insonlar undan foydalanganliklari uchun haq to`lamaydilar. Xususiy firmalar ham o`z o`rnida ko`cha yoritgichlariga sarmoya kiritmaydilar. Tabiiyki, erkin bozor sharoitida xususiy firmalar bepul bo`lgan jamoat tovarlarini taklif qila olmaydilar. Natijada, jamoat tovarlari qanchalik jamiyat uchun kerakli bo`lmasin, kam ta`minlanadi yoki umuman ta`minlanmaydi. Maqbul darajada iste'molchilarni tovar bilan ta`minlay olmaslik esa, o`z navbatida, bozorning muvaffaqiyatsizligini bildiradi.

Samuelsonning bu klassik ta'rifi bugungi kunning eng muhim resurslaridan biri bo'lgan **ma'lumotlarga (data)** nisbatan o'z kuchini yo'qotadi. Ma'lumotlar bir vaqtning o'zida ham jamoat tovari (ko'pchilik foydalanishi mumkin), ham xususiy tovar (kompaniyalar tomonidan yig'iladi va sotiladi) xususiyatiga ega. Bu esa "bepul foydalanuvchi" muammosini yangi bosqichga olib chiqadi, chunki bu yerda foydalanuvchining o'zi mahsulotga aylanadi.

Ma'lumot yetishmasligi. Agar sotuvchi bozor narxlari haqida yetarli ma'lumotga ega bo'lmasa, mahsulot yoki xizmatni ortiqcha narxda sotadi yoki past narx belgilaydi. Xuddi shunday yetarli ma'lumotga ega bo'lmagan xaridorlar ham qimmat narxda sotib olaveradi yoki past narxda xarid qiladi. Bu ham bozorda muvozanat buzilishiga sabab bo'ladi. Bozorda ma'lumotlar yetishmasligi "lemons problem" nomi bilan ataladi.

Hayotiy misol: Avtomobil sotuvchilari sotayotgan avtomobili haqida xaridorga nisbatan yaxshiroq ma'lumotga ega bo'ladi. Ammo xaridor sifatli va sifatsizlarini farqlay olmaydi. Natijada jamiyat yuqori sifatli avtomobillarni ham o'rtacha narxda baholaydi, tabiiyki sotuvchilar sifatli tovarlarni ham arzon narxda sotishga rozi bo'lishadi. Bu esa bozorda narx muvozanati buzilishiga sabab bo'ladi ^[12].

Bozor ustidan nazorat. Ma'lumki, nomukammal raqobat sharoitida sotuvchilar o`zaro kelishib olib narxlarni boshqarishi mumkin. Shuningdek, nomukammal raqobatbardosh firmalarda bozorga kirish uchun to`siqlar ko`p bo`lganligi sababli raqobat va innovatsiyalar kamayadi, bu esa bozor muvaffaqiyatsizligiga olib keladi.

Monopsoniya va oligopsoniya esa xaridorlar afzalligiga ega. Har ikkala holatda ham talab va taklif egri chiziqlari nomutanosib bo'lganligi bois bozor qulashiga olib keladi. Raqobat tushunchasi Joan Robinson va Edvard Chamberlin nomlari bilan bog'liq ^[13]. Robinson monopolistik kelishuvlar va resurslarni noto'g'ri taqsimlanishiga e'tiborini qaratgan bo'lsa, Chamberlin asosan tabaqalashtirilgan mahsulotlarning bozordagi rolini ta'kidlagan. Iqtisodchilar o'z g'oyalarini alohida ishlab chiqqan bo'lishsada, har ikkisinining nazariyasi birgalikda nomukammal raqobat qanday qilib bozordagi muvaffaqiyatsizlikka olib kelishini izohlagan. Ularning faoliyati bozor muvaffaqiyatsizligini yumshatib, adolatli va samarali bozorlar yaratish uchun hukumat aralashuvi, jumladan, raqobatni rivojlantirish uchun monopoliyaga qarshi qonunlar va siyosiy choralar qo'llash va mehnat huquqlarini qo'llab-quvvatlash zarurligini ta'kidlashgan.

Monopoliya bozor qulashiga sabab bo'lishini ko'rsatish maqsadida Martir Shkerli buyrak kasalligiga qarshi "Daraprim" dorisini monopoliya sifatida ishlab chiqargan. 10 yillar davomida u dori narxini 5000% gacha oshirib, 13,50 dollardan 750 dollargacha ko'tarib, keng xalq noroziligiga uchragan. Ammo hukumat holatga aralashish o'rniga shunchaki ushbu dori o'rnini bosuvchi boshqa formasevtika kompaniyasini yaratgan. Shundan keyin "Daraprim" kompaniyasi monopol kuchiga ega bo'lmagach, dori narxlarini kamaytirishga majbur bo'lgan ^[14].

III. Bozor qulashining yechimlari. Bozor qulashini bartaraf etishda yordam beruvchi bir qator yechimlar mavjud.

Xususiy bozor yechimlari. Bunda bozor o'z o'zini boshqarish xususiyatiga ega. Bozorda ma'lumotlar tanqisligi tufayli bozor qulashini oldini olishga quyidagi hayotiy misolni keltirish mumkin:

Moody's va Standard&Poor's kompaniyasi qimmatli qog'ozlar xavfi haqida bozor ishtirokchilarini ogohlantirib turadi. Yana bir misol jamoat tovari hisoblangan radio

eshittirishlar o'z o'zini moliyaviy barqarorlikda ushlab turish uchun reklama xizmatidan foydalanadi ^[15].

Hukumat tomonidan kiritilgan yechim. Ayrim hollarda bozor o'z o'zini muvaffaqiyatsizlikdan olib chiqib ketish uchun yechim topa olmaydi. Bunda hukumat aralashuvi samarali usuldir.

Agar korxonalar o'rtacha ish haqi oshirilgandan so'ng kam malakali ishchilarni ishga olmay qo'ysa, davlat kam malakali ishchilar uchun ham kvotlar ishlab chiqadi.

Soliqlar va subsidiyalar orqali ham hukumat bozor qulashining oldini olishi mumkin. Davlat ijobiy tashqi ta'sirni rag'batlantiruvchi harakatlarni davomiy bo'lishi uchun subsidiya beradi. Salbiy tashqi ta'sirlarga esa cheklov qo'yadi va soliqlar ishlab chiqadi. (masalan, tamaki mahsulotlari) ^[16]

Hamkorlik. Bozor ishtirokchilari bir birlari bilan hamkorlikda ishlasa, bozor muvozanatini hosil qilishga yordam beradi. Masalan sut ishlab chiqaruvchi firma sut mahsulotlarini uzoq muddatgacha sifatli saqlash uchun muzlatgich omborlariga ega korxonalar bilan hamkorlik qilishi samarali natija beradi.

Xulosa. Ushbu maqolada bozor qulashi konsepsiyasi va uning yechimlariga oid klassik iqtisodiy nazariyalar tahlil etildi. Tahlil davomida iqtisodiy adabiyotlarda ko'pincha bir-biriga qarama-qarshi sifatida ko'riladigan Artur Piguning davlat aralashuvi tarafdori bo'lgan yondashuvi va Ronald Kouzning bozor mexanizmlariga tayanishni taklif qilgan konsepsiyasi chuqur o'rganildi.

Tadqiqotning asosiy natijasi shundan iboratki, "davlat yoki bozor" shaklidagi bu ziddiyat ama liyotda o'zini oqlamaydi va eng samarali siyosat bu ikki yondashuvning sintezidan kelib chiqadi. Maqola shuni ko'rsatdiki, hukumatning roli har doim ham to'g'ridan-to'g'ri soliqlar yoki subsidiyalar orqali aralashish bo'lavermasligi kerak. Aksincha, hukumatning eng muhim vazifasi — Kouz teoremasi ishlashi uchun sharoit yaratib beruvchi "o'yin qoidalarini" o'rnatishdir. Bunga mulk huquqlarini aniq belgilash,

axborot shaffofligini ta'minlash va tranzaksiya xarajatlarini kamaytiradigan samarali sud tizimini yaratish orqali erishiladi.

Xulosa qilib aytganda, davlat bozorning dushmani emas, balki uning samarali ishlashini ta'minlovchi "katalizator" vazifasini bajarishi lozim. Hukumat bozor mexanizmini almashtirish o'rniga, uni yaratishi va qo'llab-quvvatlashi kerak (masalan, ifloslanishga qarshi kvotalar bozorini yaratish). Bu gibridd yondashuv bozor qulashi muammolarini bartaraf etishda an'anaviy qarashlarga qaraganda ancha moslashuvchan va samaraliroq yechimlarni taklif etadi. Kelajakdagi tadqiqotlarda aynan shunday gibridd modellarning turli sohalardagi (masalan, raqamli iqtisodiyot, sog'liqni saqlash) amaliy natijadorligini o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar

1. J.Eatwell (1989) "Allocation, Information and Markets", *Palgrave Macmillan* pp185-186
2. <https://brickofknowledge.com/articles/genri-sidzhvik#header4>
3. <https://www.adamsmithworks.org/documents/briggeman-adam-smith-market-failure>
4. S. Kallbekken (2013) Pigouvian Tax Illusions. Available at: <https://shorturl.at/XoWR9>
5. The Tax Policy Briefing Book (2024) Available at: <https://shorturl.at/kP4Qe>
6. <https://www.investopedia.com/terms/l/ludwig-von-mises.asp>
7. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1462901121000721>
8. <https://www.thoughtco.com/introduction-to-the-coase-theorem-1147386>
9. Stefanie Stantcheva (2017) Lecture 7: Externalities
10. Aristov Ye. V., (2016) Общественные блага: концепция и конституционно-правовая характеристика. *Экономика и бизнес*. Available at: <http://surl.li/zmrinm>
11. Robertson A., (2013) Public goods: from market efficiency to democratic effectiveness. *Commonwealth Governance Handbook 2013/14*. Available at:

<https://researchrepository.universityofgalway.ie/server/api/core/bitstreams/790ae4fb-c1a6-4be8-8a0c-75650dc65994/content>

12. <https://www.nobelprize.org/prizes/economic-sciences/2001/akerlof/article/>

13. Don Bellante, Edward Chamberlin: Monopolistic Competition And Pareto Optimality, *Journal Of Business & Economics Research*, volume 2, number 4, University of South Florida

14. Martin Lueken, (2018) Defining Market Failure (with examples), *Enage by EdChoice*.

15. Guillingham, Kenneth and Sweeney, James 2010 Market Failure and the Structure of Externalities *Harnessing Renewable Energy in Electric Power System*, pp87-109

16. Shepsle, Kenneth A. and Weingast, Barry r. 1984. Political Solutions to Market Problems *American Political Science Review* pp417-434